

Het Nieuwpoortse geding is dus niet met een jaarlijkse „veritas libera” of „dorghenga” te vereenzelvigen. Deze greep overigens te Nieuwpoort niet in november of december, maar tijdens het voorjaar plaats (8). Artikel 11 van de Nieuwpoortse keure slaat dus doodgewoon op een rechtszitting na de haringtijd, waarop de vissers en andere zeelieden konden aanwezig zijn, indien ze in een proces betrokken waren geworden.

R. DEGRYSE

DE BEDELORDEN EN HET BEGIN VAN DE HERVORMING TE BRUGGE

Sedert de eerste helft van de veertiende eeuw hadden de bedelorden in de meeste steden van het Westen zich samengesloten om hun gemeenschappelijke belangen, vooral tegenover de seculiere geestelijkheid, te verdedigen. In de Nederlandse gewesten vormden zij groeperingen van drie of vier verschillende reguliere kloosters onder de benaming van *Confederationes*, *Concordiae* of *Sanctae Uniones*. Dergelijke groeperingen werden in Duitsland meestal *Quatuor Unum* en in Polen *Philadelphia* geheten (1).

Ook te Brugge hebben de vier aldaar gevestigde bedelorden een dergelijke vereniging gevormd. De oversten van de Predikheren, de Minderbroeders, de Augustijnen en de Karmelieten, vergezeld van enkele van hun geleerdste religieuzen, hielden gewoonlijk om de drie maanden een samenkomst, een conferentie, met het oog op hun gemeenschappelijke belangen.

Het voorzitterschap van de conferentie, gewoonlijk *Convocatio* genoemd, werd waargenomen door de overste van het klooster waar de bijeenkomst plaats had. Nog vóór het uiteengaan van de vergadering werden de ge-

(8) „Item, pour le despens le bailliu et ses serjans, fait a Nuefport pour le franke verité, 60 s.” Brussel. Alg. Rijksarchief. Rekenkamer van Vlaanderen en Brabant, Rolrekeningen, nr 1308. Rekening van de baljuw van Veurne over januari-mei 1306.

(1) Vgl. P. Hugolin Lippens, O.F.M., *Le manuscrit brugeois „Découvertes n° 334/5”, source nouvelle de l’histoire locale des Frères-Mineurs*, in *Franciscana*, dl. XIV (1959), blz. 19-49, met de aldaar medegedeelde bibliografie.

nomen besluiten, naar een vaste vorm, in een daartoe opzettelijk bestemd register neergeschreven, het zogenaamde *Liber Convocationis* (2).

Het register met de resolutiën van de vergaderingen van de vier Brugse bedelorden van 1377 tot 5 oktober 1553 is tot ons gekomen en wordt op het Rijksarchief te Brugge (Découvertes Nr. 334^b) in min of meer volledige vorm bewaard (3).

Voor al de uitoefening van het predikambt door de kloosterlingen kwam op deze vergaderingen veelvuldig ter spraak. Op de eerste plaats werd er de rooster vastgesteld van de statiepredikers en terminarissen, in het bijzonder voor de Advents- en Vastensermoeenen. Af en toe werden ook maatregelen getroffen om hinderlijke verwarring tussen de verschillende predikers te voorkomen. Verder werden op de vergaderingen de geschillen behandeld, meestal van kanonieke aard, die ter gelegenheid van de predikatiën tussen de bedelmonniken en de wereldlijke geestelijkheid oprezen.

Het ligt voor de hand, dat in de 16e eeuw ook de verspreiding van de Nieuwe Leer ter spraak werd gebracht. Opmerkenswaardig is dat vóór 1553 slechts negenmaal gebeurd, althans volgens het *Liber Convocationis*. Een eerste maal in 1523, gaat het om ergelijke stellingen, die door een Augustijner pater, Gillis Vlieghe, waren verkondigd, en een andere maal, in 1531, om een Karmeliet, die van op de kansel te Oostkerke een ketterij had voorgedragen. Verder bleek men vooral bezorgd om de zuiverheid van leer in de Bogardenschool te Brugge. Reeds in 1529 werd de bijzondere aandacht van de stads-magistraat, van wie de school afhing, op de verdachte houding van de meesters gevestigd; en inderdaad, onder hen bleek vooral meester Perseval van Belleghem ijverig en niet zonder bijval voor de Nieuwe Leer te werken; tot driemaal toe, in 1529, 1532 en 1536, wordt zijn optreden besproken.

(2) De meest duidelijke verordening dienaangaande werd genomen op de conferentie van 8 april 1525: „ut conscribantur omnia ordinata in libro convocationis secundum debitam formam ante decessum patrum convocationis a conventu in quo est convocatio celebrata (*Convocatio mendicantium*, fol. 83 v.).

(3) Een nadere beschrijving van vorm en inhoud van dit register wordt door pater H. Lippens, *a.w.*, gegeven.

Dat is overigens de laatste maal dat men op afzonderlijke gevallen ingaat. Van 1540 af houdt men zich inderdaad aan algemene richtlijnen en vergenoegt men zich de oversten van de bedelorden aan te sporen op de rechtgelovigheid in de sermoenen van hun ondergeschikten te waken. En dit is zeer begrijpelijk, want vooral van 1538 af trad de wereldlijke en de kerkelijke macht in de afzonderlijke gevallen krachtdadig op.

1.

1524 december 21. — *Tuchtmaatregelen door de vergadering van de oversten van de vier bedelorden genomen tegen de Augustijnermonnik Gillis Vlieghe, die ergerlijke stellingen vooruitzette alsmede staat en regelschriften van de geestelijke orders belasterde. In de eerste plaats wordt hem omzichtigheid opgelegd in zijn woorden, zowel bij de openbare predikatiën als bij afzonderlijke gesprekken. — De betrokken religieus doet een schriftelijke onderwerping.*

Convocatio in domo Predicatorum anno Domini 1524.

Tenta convocacione trimestri in conventu fratrum Predicatorum, presidente ibidem venerando patre priore fratre Andrea vander Coole, XXIa die mensis decembris anno 1524, comparuerunt capita mendicantium, videlicet eximius magister noster frater Petrus de Fine, provincialis Augustinensis, honorandus pater frater Cornelius, supprior Carmelitarum, nomine prioris sui, venerabilis pater gardianus Minorum frater Johannes Juvenis et reliqui patres convocationis, in qua ordinatum fuit quod frater Egidius Vlieghe, bacchalauius ordinis Augustinensis esset subjectus convocationi, demum quod idem frater caute se haberet tam in publico sermone quam privato, ne propositiones quovismodo scandalosas evomeret aut statum et ordinationes religiosorum degradare presumeret.

Preterea predicti patres ordinaverunt quod prefatus frater nulum pro socio vel commilitone (etiam sui ordinis religiosum) acciperet, absque sui prelati petita et obtenta licentia, vel etiam predicare vel celebrare permetteret in suo termino, non obstantibus aliis literis licentiatoriis extra ordinem sive decani christianitatis sive aliorum impetratis sive impetrandis.

Insuper ordinatum fuit quod si predictus frater in isto vel in aliquo alio delinqueret teneatur vocatus ad convocacionem venire et se de objectis purgare, sub pena expulsionis a termino illo.

Hec patrum determinatio munita est et prelati presentia et fratris signatura in hunc modum :

„ Submitto me in omnibus ordinationi patrum convocationis et eorum decreto, testibus manu propria et signo manuali. Ita est : frater Vlieghe ” (4).

Convocatio Mendicantium, fol. 54 r.-v.

2.

1529 januari 28. — *De conferentie van de oversten van de bedelorden beslist de stadsmagistraat te gaan voor ogen leggen hetgeen hun verdacht voorkomt bij de meesters van de Bogardenschool.*

Trimestris apud Carmelitas fuit convocatio quinto calendas Februarias.

... Secundo statutum est ut aliquo die dominos senatores hujus oppidi adiremus, omnia illa que sunt suspecta de magistris schole Bogardice in medium prolaturi, et si quis nostrum interim aliquid noverit in hujusmodi negotio, proferat id in medium ut clarius illud fiat.

Convocatio Mendicantium, fol. 66 v.

3.

1529 juli 12. — *De vergadering van de oversten van de bedelorden besluit zonder verwijl een werking in te zetten om de predikatiën van meester Perseval van Belleghem te doen ophouden, daar velen door zijn lering schijnen misleid te worden. De zaak zal bij de officiaal of wanneer deze niet mocht ingrijpen, bij de stadsmagistraat aangebracht worden.*

Item XIIa Julii celebrata est convocatio trimestris in conventu fratrum heremitarum divi Augustini et convenerunt in ea, in qua presede honorandus prior conventus magister bacchalauius Petrus Bevays alias Ketelare, et comparuerunt in ea patres mendicantes trium ordinum : honorandus magister noster magister Sebastianus de Witte, honorandus pater gardianus fratrum Minorum et honorandus magister bacchalauius magister Johannes Mauve et ceteri patres convocationis omnes, in qua maturo et dis-

(4) Tussen de twee woorden : frater Vlieghe, staat een moeilijk weer te geven merk.

creto consensu ordinatum est quod sollicitudine non pigra procurabitur cessatio et intermissio predicationis magistri Persevaldi ceci Brugensis (5), qui multos sua predicatione seducere visus est, tum propter rei novitatem et charitatem. Hec cura et sollicitudo geretur apud dominum officialem, qui si requisitus periculo non occurrat, ad dominos civitatis rectores recursus habeatur, et hoc statutum quam tocius fieri posset executioni mandetur.

Convocatio Mendicantium, fol. 67 v.

4.

1531 januarii 13. — *In de driemaandelijkse bijeenkomst van de oversten van de vier bedelorden, beschuldigt de gardiaan van de Minderbroeders een Karmeliet van te Oostkerke valselyk te hebben gepredikt dat de gebeden van de levenden de verdoemden kunnen ten goede komen en hun pijnen verzachten.*

Convocatio trimestris apud Predicatores anno 1530.

Die mensis Januarii tertia decima anno 1530, celebrata est convocatio apud Predicatores sub honorando magistro nostro inquisitore fratre Sebastiano de Witte, priore conventus, presentibus patribus patre gardiano Jacobo de Borgondio, magistro bacchalaurio Petro Ketelare, priore Augustinensi, magistro bacchalaurio Johanne Cryecke, nomine patris prioris Beate Marie de Monte Carmelo, magistro nostro Rogero Juvenis, ordinis sancti Augustini, aliisque honorandis patribus lectoribus...

Honorandus pater gardianus proposuit convocacioni quomodo quidam frater de ordine Carmelitarum in Oostkercke predicaverit quod damnatis possint prodesse suffragia et orationes vivorum, divina justicia acceptante, non ut liberentur a pena, ut deferveat potius ignis et mitius damnentur. Sed cum hoc insincerum sit et non catholicum, commissum est patri priori de Monte Carmelo, ut fratrem illum conveniat et exploret veritatem super iis et sic accepta veritate patres tunc censeant de eo arbitrarie.

Convocatio Mendicantium, fol. 71 v.-72.

(5) Deze blinde meester Perseval mag vereenzelvigd worden met de Brugse geleerde Perseval van Belleghem, over wie een beknopte nota wordt aangetroffen in *Biographie nationale*, dl. II, kol. 132 (Brussel, 1868).

5.

1532 juli 29. — *De vergadering van de oversten van de vier bedelorden besluit andermaal de predikatiën te doen verbieden van meester Perseval uit de Bogardenschool, aan wie dusdanig verbod door de overleden officiaal was gedaan.*

Anno Domini XVc XXXII mensis vero Julii die XXIX

celebrata fuit convocatio trimestris in conventu fratrum Augustinensium, sub venerando patre Petro Bevaeys, bacchalaureo theologo prefati conventus priore...

Determinarunt etiam patres dicte convocationis quod obtineretur prohibitio predicationis cujusdam Persevaldi qui moratur apud Bogardos, cui semel facta fuit prohibitio per dominum officialem defunctum.

Convocatio Mendicantium, fol. 76 r.-v.

6.

1536 oktober 5. — *Op last van de leden van de conferentie van de bedelorden, wendt zich de gardiaan van de Minderbroeders tot de officiaal van Doornik om de predikatiën van meester Perseval, leraar in de Bogardenschool, te doen ophouden.*

Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo sexto die Octobris quinta, celebrata est convocatio trimestris in domo fratrum Minorum Brugis, sub venerabili religioso patre Jacobo Borgonyon ejusdem conventus gardiano, preside; ad quam convenerunt alii patres ordinum Mendicantium ut moris est...

Item ordinant patres predicti quod a presidente convocationis facte in conventu fratrum Minorum petatur a reverendo domino officiali curie Tornacensis, in opido Brugensi commoranti, inhiberi predicatio magistri Persevaldi, scholarum preceptoris in scholis Bogardorum; quod et fecit predictus presidens.

Convocatio Mendicantium, fol. 87 v.-88.

7.

1540 april 27. — *In hun gewone driemaandelijke vergadering besluiten de oversten van de bedelorden dat ieder prior afzonderlijk in zijn kloosterkapittel zijn religieuzen belast met het predikambt zal vermanen voor-*

taan in hun sermoenen niet meer uit te varen tegen de ceremoniën en het aloude dogma van de Kerk alsook de wereldlijke macht en haar verordeningen niet smadelijk te bejegenen.

Anno 1540.

Anno nostre salutis quadragesimo supra sesquimillegimum, celebrata est trimestris convocatio quinto calendas Maios, apud Carmelum Brugensen, presidente honorando patre magistro nostro Symone de Wallays, doctore theologo et priore. Cui nimirum cetui interfuere multum venerandi patres trium ordinum Mendicantium primores, scilicet pater Dionisius, fratrum Predicatorum prior, cum fratre Bartholomeo, magister Judocus Reyngout, fratrum heremitarum divi Augustini prior, sacre theologie bacchalaureus, cum socio suo fratre Joanne Biest, venerandus item pater frater Gilbertus Knoddere, fratrum Minorum gardianus, cum suo collega fratre Joanne Roeyaert, magistri item nostri Michael Rex, Jacobus Bruunsteen, Stephanus Marissael, doctores theologi et Carmelite ceteri quoque gremiales et necessarii.

In qua convocacione cum fuisset de multis locutum, hoc tantum concluditur ut venerabilum patrum priorum quilibet, singulis in capitulis suis conventualibus cohortetur suos concionatores quatenus abstineant a novis in sancte Ecclesie ceremonias invectionibus aut etiam contra prisca ejusdem Ecclesie dogmata exclamacionibus, necnon ut caveant magistratum ordinationes aut regimina secularia deprimere vel adversus ea in clamore ne clero majus odium provocetur.

Convocatio Mendicantium, fol. 95 v.

1543 april 26. — *De oversten van de vier bedelorden bevelen dat de leden van hun kloostergemeenten eenparig het woord Gods naar de regel van de Roomse Kerk dienen te verkondigen. Wanneer een religieus zich hier tegen bezondigt, zal hij door zijn prior berispt en gestraft worden. Kan de betrokken overste niet gemakkelijk ingrijpen, dan mag hij raad en bijstand inroepen van de conferentie van de kloosteroversten.*

Anno 1543 Aprilis XXVIa, facta est convocatio trimestris in conventu fratrum Carmelitarum, sub venerando sacro theologie magistro nostro Jacobo Bruunsteen, hujus convocacionis preside. Ad quam convenerunt in primis sacre theologie licentiatus pater Johannes Claerhout, prior fratrum Predicatorum, reverendus pater

Judocus Reyngout, bacchalauius theologie, prior Augustinensium, venerabilis pater Petrus Leene, fratrum Minorum gardianus ac reliqui magistri et patres gremiales, qui ex causis rationabilibus ipsis constantibus et notis distulerunt conjugationem convocationis ad integrum annum.

Insuper ordinarunt qualiter servetur uniformis predicatio verbi Dei ab omnibus contionatoribus ordinum Mendicantium juxta ritum et formam Romane Ecclesie; quod si aliquem illorum contingeret aliter quam sane predicare, statim a suo priore arguatur et corrigatur. Ubi vero prefatus superior non posset commode hoc exequi vel prestare, recursum habeat ad priorem convocationis et ad reliquos patres trium ordinum pro consilio et auxilio. Ceterum nemo presumat deferre talem defectuosum apud quemcumque quam apud suum priorem primo, deinde si opus fuerit deferatur apud priorem convocationis.

Convocatio Mendicantium, fol. 98 v.-99.

9.

1544 april 22. — *In aansluiting met de beslissing van 26 april van voorgaand jaar, beslissen de oversten van de bedelorden opnieuw, dat de religieus, die op de preekstoel iets zal verkondigd hebben dat indruist tegen de katholieke leer en het algemeen gevoelen van de Kerk, na duidelijk onderzoek, uit zijn predikambt zal ontheven worden.*

Anno Domini 1544 die Aprilis XXIIa celebrata est convocatio trimestralis in domo fratrum Carmelitarum, sub venerando magistro nostro Jacobo Bruunsteen, ejusdem Carmeli priore et hujus convocationis preside, ad quam convenerunt capita aliorum trium ordinum cum suis magistris nostris et patribus...

Quidem patres ordinauerunt conformiter ad statutum factum in hac eadem domo anno 1543 XXVIa Aprilis, quod quicumque religiosus predicator ordinum nostrorum, sive foris aut in civitate presumpserit predicare aliter quam catholice et prout communis Ecclesia usque approbat et hoc sufficienter contra eum adductum fuerit et testificatum, talis ex parte convocationis suspendetur ab actu predicationis, nec ulterius permittetur predicare donec supplicuerit apud eandem convocationem et admittatur.

Convocatio Mendicantium, fol. 100 v.-101.

A. SCHOUTEET